

Verboden vrienden als verboden vruchten

Verbieden van vriendschappen door ouders is gerelateerd aan omgang met delinquente vrienden en delinquentie van adolescenten

Loes Keijsers, Susan Branje, Skyler Hawk, Ivy Defoe, Tom Frijns, Hans Koot, Pol van Lier en Wim Meeus

SAMENVATTING

In deze longitudinale studie werd onderzocht of het verbieden van vriendschappen door ouders een effectieve strategie is om de invloed van delinquente vrienden tegen te gaan. 497 Nederlandse adolescenten (283 jongens, dertien jaar bij de eerste meting), hun beste vrienden en hun beide ouders vulden vragenlijsten in. Longitudinale 'kruispad'-modellen toonden sterke effecten van omgang met delinquente vrienden op delinquentie van de adolescenten zelf. Het verbieden van vriendschappen door vaders of moeders hing samen met een toename in de omgang met delinquente vrienden, en hing indirect samen met meer delinquentie bij adolescenten. Deze resultaten suggereren dat verboden vrienden 'verboden vruchten' zouden kunnen worden, die bijdragen aan kleine criminaliteit bij adolescenten.

Dr. L. Keijsers is universitair docent Adolescentie aan de Universiteit Utrecht. E-mail: l.keijsers@uu.nl.

Prof. dr. S. Branje is hoogleraar Adolescentie aan de Universiteit Utrecht.

Dr. S. T. Hawk is postdoctorale onderzoeker Adolescentie aan de Universiteit Utrecht.

I. N. Defoe, MSc, is PhD-student Ontwikkelingspsychologie aan de Universiteit Utrecht.

Dr. T. Frijns is docent Adolescentie aan de Universiteit Utrecht.

Prof. dr. H. M. Koot is hoogleraar Ontwikkelingspsychologie en Ontwikkelingspsychopathologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Prof. dr. P. A. C. van Lier is hoogleraar Ontwikkelingspsychopathologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Prof. dr. W. Meeus is hoogleraar Adolescentie aan de Universiteit Utrecht, en Ontwikkelingspsychologie, Universiteit Tilburg.

Dit artikel is een bewerking van een eerder verschenen publicatie: Keijsers, L., Branje, S., Hawk, S. T., Schwartz, S., Frijns, T., Koot, H. M., Van Lier, P. A. C., & Meeus, W. (2012). Forbidden friends as forbidden fruit: Parental supervision of friendships, contact with deviant peers, and adolescent delinquency. *Child Development* 83, 651-666. Wij verwijzen naar deze publicatie voor technische aspecten en uitgebreide beschrijvingen van de analyses.

Alle analyses, modellen, en resultaten zijn opvraagbaar bij de eerste auteur.

Inleiding

In de loop van de adolescentie brengen adolescenten steeds meer tijd door met hun vrienden en steeds minder tijd in het gezelschap van hun ouders (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck, & Duckett, 1996). Ook zijn adolescenten, naarmate ze ouder worden, steeds vaker betrokken bij lichte vormen van delinquentie, zoals vandalisme en winkeldiefstal (Moffitt, 1993). In Nederland zijn veelvoorkomende delicten onder adolescenten bijvoorbeeld iemand slaan zonder verwonding, diefstal op school of werk en het bekladden van muren, trams of bussen (Van der Laan & Blom, 2006). Het risico op dit type kleine criminaliteit is groter als adolescenten meer tijd doorbrengen met vrienden die delinquent en baldadig gedrag vertonen (Moffitt, 1993; Thornberry, Lizotte, Krohn, Farnworth, & Jang, 1994). In dit onderzoek werd nagegaan of ouders misschien omgang met delinquente vrienden zouden moeten verbieden. Er zijn suggesties in de literatuur dat dit mogelijk averechts uitpakt, omdat het haaks staat op de ontwikkelingsbehoeften die adolescenten hebben om zelfstandig keuzes te maken op dit gebied (Dishion, Nelson, & Bullock, 2004; Mounts, 2000). Een empirische longitudinale toetsing van deze suggesties ontbreekt vooralsnog. Deze studie onderzocht daarom of het verbieden van vriendschappen door ouders samenhangt met een toename in de omgang met delinquente vrienden en daarmee indirect met meer kleine criminaliteit van adolescenten zelf.

Delinquente vrienden

Criminologen en ontwikkelingspsychologen benadrukken dat omgang met delinquente vrienden een belangrijke factor is in het ontstaan van delinquent gedrag in de adolescentie. De differentiële associatietheorie (Sutherland, 1947) stelt bijvoorbeeld dat tijd doorbrengen met delinquente vrienden eraan bijdraagt dat adolescenten meer blootgesteld worden aan delinquente normen en dat adolescenten hierdoor zelf ook criminelere worden. Daarnaast biedt een ongestructureerde context van de vrienden-groep meer mogelijkheden voor delinquent gedrag (Osgood, Wilson, O'Malley, Bachman, & Johnston, 1996). Veel empirische studies bevestigen dit (bijv. Elliott, Huizinga, & Ageton, 1985; Osgood e.a., 1996; Siennick & Osgood, 2012; Selfhout, Branje, & Meeus, 2008). Het eerste doel van deze studie was om longitudinale verbanden tussen omgang met delinquente vrienden en delinquentie van adolescenten nader te onderzoeken.

Helpt het om vriendschappen te verbieden?

In de loop van de adolescentie neemt de invloed van ouders af (bijv. Keijsers, Frijns, Branje, & Meeus, 2009) en opvoeding hangt minder sterk samen met delinquentie van adolescenten dan tijd doorbrengen met delinquente vrienden (bijv. Aseltine, 1995; Dishion e.a., 2004). Toch zouden ouders een belangrijke indirecte rol kunnen spelen in het voorkomen van delinquentie bij adolescenten. Ouders kunnen namelijk invloed uitoefenen op de vrienden met wie hun kind omgaat (Mounts, 2000). In deze studie richten we ons op één mogelijke strategie die ouders hierbij kunnen hanteren, namelijk het verbieden of afkeuren van ongewenste vriendschappen (Mounts, 2001).

Hoewel dit misschien een logische opvoedstrategie van ouders lijkt als hun kind

verkeerde vrienden heeft uitgezocht, is het maar de vraag of deze manier van opvoeden wel effectief is. Theoretisch gezien, zou het ook averechts kunnen uitpakken. Het 'stage-environment fit'-perspectief (Fuligni & Eccles, 1993) en ook de duale taxonomie van Moffitt (1993) beschrijven bijvoorbeeld dat de opvoeding moet aansluiten bij de behoefte aan autonomie van de jongere. Als deze aansluiting er niet is, ontstaat een 'misfit' (Fuligni & Eccles, 1993) of een 'maturity gap' (Moffitt, 1993), met negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van adolescenten. Als adolescenten bijvoorbeeld te weinig autonomie ervaren in de gezinscontext, zijn ze eerder geneigd hun heil elders te zoeken en hun tijd door te brengen met vrienden (Fuligni & Eccles, 1993). Met name adolescenten die al in de vroege adolescentie alcohol en drugs gebruiken, niet naar volwassenen luisteren en de wet overtreden kunnen voor tieners die thuis maar weinig vrijheid ervaren als voorbeeld gaan dienen (Moffitt, 1993). Anders gezegd, te hoge niveaus van controle door ouders hangen volgens beide perspectieven indirect samen met kleine criminaliteit bij adolescenten, omdat het gevoel van beperkte autonomie kan leiden tot een sterkere aantrekkingskracht tot delinquente leeftijdsgenoten.

De meeste studies die onderzoeken of er een verband is tussen het verbieden van vrienden door ouders en omgang met delinquente vrienden zijn cross-sectioneel van aard. Ze tonen inderdaad een samenhang tussen het verbieden van vriendschappen enerzijds en meer contact met delinquente vrienden anderzijds (bijv. Soenens, Vansteenkiste, & Niemiec, 2009). Voor zover wij weten heeft slechts één studie indicaties gegeven dat het verbieden van vriendschappen ook op den duur en indirect zou kunnen leiden tot meer delinquentie bij adolescenten. Goldstein, Davis-Kean en Eccles (2005) toonden dat een te hoog niveau van controle door ouders voorspellend was voor meer tijd doorbrengen met vrienden en een sterkere oriëntatie op mogelijk problematische leeftijdsgenoten een jaar later. Omgang met dergelijke leeftijdsgenoten voor-spelde op zijn beurt delinquent gedrag bij deze adolescenten drie jaar later. Deze studie onderzocht zulke indirecte effecten specifiek voor het verbieden van vrienden door ouders.

Dit onderzoek

Deze studie onderzocht indirecte effecten van het verbieden van vrienden op latere omgang met delinquente vrienden en op de ontwikkeling van delinquentie bij Nederlandse adolescenten. Het doel was om te toetsen in welke richting de verbanden uit eerder onderzoek het beste kunnen worden geduid. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat het verbieden van vrienden niet een risicofactor is voor omgang met delinquente vrienden, maar juist een reactie van ouders op delinquentie van hun kind en zijn of haar vrienden (Dishion e.a., 2004; Keijsers, Branje, Van der Valk, & Meeus, 2010; Kerr, Stattin, & Pakalniskiene, 2008; Mounts, 2001). Zo toont Zweeds onderzoek dat ouders hun opvoeding aanpassen als jongeren meer normoverschrijdend gedrag gaan vertonen (Kerr e.a., 2008). Mogelijk gaan ouders dus ook pas vrienden verbieden als hun kind betrokken raakt bij criminaliteit, of te veel omgaat met vrienden die dit gedrag vertonen. In de longitudinale modellen konden we deze alternatieve verklaring voor eerder gevonden cross-sectionele verbanden toetsen en uitsluiten.

We verwachtten dat het optrekken met delinquente vrienden zou samenhangen met een toename in delinquentie van de jongere zelf een jaar later (hypothese 1). Verder

verwachten we dat het verbieden van vriendschappen door ouders een voorspeller zou zijn van meer contact met delinquente vrienden een jaar later (hypothese 2) en indirect zou samenhangen met hogere niveaus van delinquentie twee jaar later (hypothese 1 en 2).

Methodede

Deelnemers

Data voor deze studie kwamen uit de eerste drie metingen van het RADAR-project (Research on Adolescent Development And Relationships), dat adolescenten, hun gezinnen en hun vrienden volgt gedurende de leeftijdsperiode van dertien tot achttien jaar. De steekproef bestond uit 283 jongens en 214 meisjes ($n = 497$) die tijdens de eerste meting (T_1) in de eerste klas van de middelbare school zaten en gemiddeld dertien jaar ($SD = 0.5$) oud waren. Vrijwel alle adolescenten waren van autochtone afkomst (95%), 85 procent van de adolescenten woonde bij beide biologische ouders en 11 procent van de families werd geclassificeerd als laag SES.

Procedure

Voor aanvang van de studie ontvingen alle adolescenten en hun ouders schriftelijke informatie over de studie. De ouders en de adolescenten gaven schriftelijke toestemming voor deelname. Voor elke jaarlijkse afname maakten getrainde onderzoeksassistenten afspraken voor huisbezoeken, waarbij vader, moeder, adolescent en beste vriend aanwezig waren. Tijdens deze huisbezoeken kregen de deelnemers mondelinge en geschreven instructies. Gezinnen ontvingen 100 euro per bezoek.

Adolescenten werden elk jaar gevraagd om hun beste vriend(in) uit te nodigen voor deelname aan het onderzoek. Van de adolescenten had 92 procent een deelnemende vriend(in) op T_1 en 79 procent een deelnemende beste vriend(in) in elke meetronde. Van de adolescenten die in elke meting een beste vriend(in) lieten deelnemen, betrof dit in 64 procent van de gevallen elke meting dezelfde vriend(in), 28 procent van de adolescenten veranderde éénmaal van vriend(in) en 8 procent had elke meting een andere beste vriend(in). De meeste deelnemende vrienden waren beste vrienden (85 procent) en de meeste vriendschappen waren wederzijds (93 procent).

Vragenlijsten

Delinquentie van adolescenten

Delinquentie van adolescenten is gemeten met negentien items die vragen naar kleine en veelvoorkomende vermogensdelicten en delicten gerelateerd aan openbare orde, zoals vandalisme, graffiti en iets stelen van school (Junger-Tas, Terlouw, & Klein, 1994). Frequentie werd gescoord op een vijfpuntsschaal: van 0 (nooit) tot 4 (vaker dan 10 keer). De Cronbachs alfa's van dit instrument lagen tussen de 0.83 en 0.89 op de verschillende meetmomenten. Voor dit type kleine criminaliteit worden zelfrapportages het meest geschikt en valide geacht (Jolliffe e.a., 2003). Omdat de scores op de

schalen scheef waren verdeeld, zijn ze log-10 getransformeerd, waarna de scheefheid en kurtosis acceptabel waren (tussen 0.67 and 1.45).

Omgang met delinquente vrienden

Om omgang met delinquente vrienden te operationaliseren zijn drie vragenlijsten gebruikt. Allereerst werd de *intensiteit van contact met vrienden* gemeten met vijf vragen over de hoeveelheid tijd (dagen en uren) die adolescenten doorbrengen in het bijzijn van hun vrienden doordeweeks en in het weekend (Weerman & Smeenk, 2005). Adolescenten beantwoordden deze items op een drie- of vierpuntsschaal (afhankelijk van het item). Voorbeelditems zijn: 'Hoe vaak ga je doordeweeks na schooltijd om met je vrienden of vriendinnen?' (1 = bijna nooit, 3 = op 3 of meer dagen) en 'Hoe lang ben je dan met ze samen?' (1 = minder dan een uur, 3 = de hele middag en avond). Betrouwbaarheid van deze schaal was acceptabel (Cronbachs alfa tussen 0.68 en 0.70). Exploratieve factoranalyses lieten daarnaast een heldere ééndimensionele factorstructuur zien met voldoende hoge factorladingen (zie Keijsers e.a., 2012 voor uitgebreide analyses). Ten tweede werd *delinquentie van vrienden* gemeten. Adolescenten gaven op zes items met een driepuntsschaal (0 = geen, 2 = allemaal) aan hoeveel van hun vrienden in de afgelopen maanden betrokken waren bij delicten zoals vandalisme en diefstal (Weerman & Smeenk, 2005). Bijvoorbeeld: 'Hoeveel van je vrienden/vriendinnen hebben iets op straat vernield?' Deze schaal was voldoende betrouwbaar (Cronbachs alfa tussen 0.66 en 0.85) en de factorstructuur was duidelijk ééndimensioneel met goede factorladingen. Ten derde maakten we gebruik van onafhankelijke rapportages voor de *delinquentie van de beste vriend*. Deelnemende beste vrienden gaven aan hoe delinquent ze waren op dezelfde schaal als adolescenten (Junger-Tas e.a., 1994) en ook voor hen had deze schaal een goede betrouwbaarheid (Cronbachs alfa tussen 0.82 en 0.87).

Verbieden van vrienden door ouders

Verbieden van vrienden werd gemeten met een zes-itemsschaal van de *Parental Management of Peer Relationships*-vragenlijst (Mounts, 2000). Deze vragen werden door vaders en moeders afzonderlijk beantwoord op een schaal van 1 (helemaal niet van toepassing) tot 4 (helemaal wel van toepassing). Een voorbeeld-item is 'Ik verbied mijn kind wel eens om te gaan met bepaalde personen'. De betrouwbaarheid van deze schaal was acceptabel (Cronbachs alfa tussen 0.69 en 0.73) en net als in andere studies (Mounts, 2000) had deze schaal in onze Nederlandse steekproef een goede factorstructuur (Keijsers e.a., 2012).

Analysestrategie

Om onze onderzoeksvraag te beantwoorden, maakten we gebruik van een specifieke vorm van longitudinale modellen, namelijk Structurele VergelijkingsModellen in *Mplus*. Er waren relatief weinig ontbrekende waarden in de dataset. Per informant en meting ontbrak maximaal 16 procent van de deelnemers, en de ontbrekende datapunten waren bovendien random verspreid over de data (Keijsers e.a., 2012). Daardoor konden analyses worden uitgevoerd over alle 497 deelnemers met gebruik van een *Full*

Information Maximum Likelihood (FIML)-schattingmethode. We hebben het model in drie stappen opgebouwd.

Als eerste stap hebben we een meetmodel geconstrueerd, om latente factoren voor omgang met delinquente vrienden te maken (Cole & Maxwell, 2003). Dit meetmodel bestond uit drie latente factoren, één op elk van de drie opeenvolgende tijdstippen, met steeds drie schalen als indicator (adolescentrapportages van de intensiteit van het contact met vrienden en van de delinquentie van hun vrienden en 'beste vriend'-rapportages van hun eigen delinquentie). De factorladingen waren gelijk over tijd, en er zijn covarianties tussen dezelfde schalen over tijd toegevoegd (Cole & Maxwell, 2003). Dit meetmodel was de basis voor de uiteindelijke modellen, en had een goede fit, χ^2 ($n = 497, 42$) = 55.19; CFI = 0.99; TLI = 0.99; RMSEA = 0.03.

In een tweede stap voegden we delinquentie van adolescenten toe aan dit model. Dit kruispadmodel bevatte drie herhaalde metingen voor delinquentie van adolescenten en drie latente constructen voor omgang met delinquente vrienden, een- en tweejaars-stabiliteitspaden, de correlaties tussen de variabelen op elk meetmoment en kruispaden van omgang met delinquente vrienden naar delinquentie van adolescenten een jaar later. Deze kruispaden bleken niet te verschillen tussen de opeenvolgende tijdsintervallen ($\Delta\chi^2$ ($n = 497, 2$) = 2.67, $p = 0.26$) en zijn daarom gelijkgesteld over tijd. Omdat de tegenovergestelde effecten van delinquentie van de adolescent zelf op het omgaan met delinquente vrienden een jaar later niet significant bleken, zijn ze weggelaten in de verdere modellen (zie suggesties van Cole & Maxwell, 2003).

In een derde en laatste stap voegden we de effecten van en naar het verbieden van vrienden door ouders toe. We draaiden het model afzonderlijk voor vaders en moeders. In deze modellen was opvoeding gecorreleerd met delinquentie van adolescenten en met het latent construct voor contact met delinquente vrienden. Kruispaden van verbieden van vrienden naar delinquentie en naar contact met verkeerde vrienden werden toegevoegd, en ook alle effecten in tegenovergestelde richting (van omgang met verkeerde vrienden naar opvoeding en van delinquentie naar opvoeding). De resultaten van dit laatste model (figuur 1) zullen gepresenteerd worden.

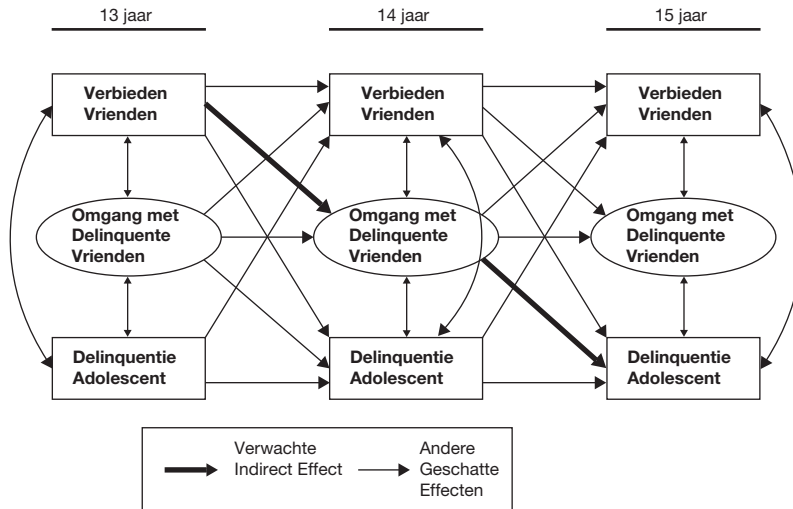
Resultaten

Tabel 1 bevat de beschrijvende statistiek van de variabelen in deze studie. Zowel vaders als moeders gaven aan dat verbieden van vrienden wel eens voorkomt. Minder dan 2 procent van de ouders gaf aan nooit vrienden te verbieden, en gemiddeld scoorden ouders ongeveer 14 op een schaal van 6 (alle items 'helemaal niet van toepassing') tot 24 (alle items 'helemaal wel van toepassing').

Om meer inzicht te krijgen in welke typen delicten adolescenten rapporteerden in dit onderzoek, splitst tabel 2 de delinquentie van adolescenten uit naar type delict. Van de adolescenten in deze studie rapporteerde 73 procent een of meerdere delicten gedurende de studie (jongens: 78%, meisjes: 69%; dertien jaar: 60%, veertien jaar: 42%, vijftien jaar: 44%). Over de verschillende metingen heen waren de meest frequent gerapporteerde delicten: expres spullen van de school beschadigd of beklad, iets anders beklad met pen, stift, een spuitbus of iets anders, iemand geslagen en/of geschopt

Figuur 1

Structureel vergelijkingsmodel dat is geschat voor vaders en voor moeders afzonderlijk.

(zonder verwonding), en iets uit een winkel gestolen van minder dan 5 euro. In deze studie rapporteerden adolescenten bovendien dat ongeveer twee derde van de delicten in het bijzijn van anderen werd gepleegd.

Helpt het om vriendschappen te verbieden?

De hoofdvraag in deze studie was of het verbieden van vrienden dit type delinquent gedrag zou kunnen doen verminderen of het eerder averechts zou beïnvloeden. De T_1 -correlaties in de structurele vergelijkingsmodellen (figuur 2) bevestigen de hypothesen dat omgang met delinquente vrienden samenhangt met meer delinquentie bij adolescenten zelf (dit was een zeer sterk verband), en dat het verbieden van vrienden samenhangt met meer omgang met delinquente vrienden en bovendien met meer delinquentie bij adolescenten zelf.

De vraag was echter ook of het verbieden van vrienden voorafgaat aan omgang met delinquente vrienden, of juist erop volgt. De longitudinale effecten gaven hierover uitsluitsel. Er werd, zoals verwacht, een longitudinaal verband gevonden tussen verbieden van vrienden door vaders en door moeders op dertienjarige leeftijd en meer contact met delinquente vrienden op veertienjarige leeftijd. Tegenovergestelde effecten van omgang met delinquente vrienden en van delinquentie op de latere opvoeding door vaders en moeders werden niet gevonden. Dit ondersteunt het idee dat het verbieden van vrienden voorafgaat aan het opzoeken van delinquente vrienden, en niet andersom.

Daarnaast vonden we de verwachte effecten van omgang met delinquente vrienden op dertien- en veertienjarige leeftijd op delinquentie van adolescenten een jaar later. Ook waren, zoals verwacht, de indirecte effecten van verbieden van vrienden op dertienjarige leeftijd, via meer contact met delinquente vrienden op veertienjarige leeftijd,

Tabel 1 Beschrijvende statistiek.

Variabele	Beschrijvende statistiek						Stabiliteit ^b		Correlaties				
	M ₁₃	sD ₁₃	M ₁₄	sD ₁₄	M ₁₅	sD ₁₅	13-14	14-15	1	2	3	4	5
Delinquentie adolescent (A) ^a	2.27	4.97	1.92	4.53	2.18	4.76	.51	.52					
Delinquentie beste vriend (BV) ^a	3.02	5.15	3.11	5.70	3.32	6.51	.52	.47	.29 ^{***}				
Intensiteit omgang vrienden (A)	10.10	2.08	10.30	1.94	10.66	1.96	.53	.59	.19 ^{**}	.15 ^{***}			
Delinquentie van vrienden (A)	6.91	1.28	6.89	1.56	7.06	1.78	.45	.57	.56 ^{**}	.18 ^{**}	.25 ^{**}		
Verbieden vrienden door moeder (M)	14.19	2.70	13.76	2.65	13.84	2.74	.60	.62	.06	.07	.11 [*]	.10 [*]	
Verbieden vrienden door vader (V)	14.23	2.73	14.08	2.77	14.01	2.80	.60	.66	.11 [*]	.09	.10 [*]	.09	.34 ^{**}

Noten. ^a Ongetransformeerde waarden ^b Pearson r, alle coëfficiënten zijn significant $p < 0.01$. Informanten zijn aangeduid tussen haakjes: A = Adolescent, BV = Beste Vriend, M = Moeder, V = Vader
^{*} $p < 0.05$. ^{**} $p < 0.01$.

Tabel 2 Prevalentiecijfers in procenten van zelfgerapporteerde delinquentie (gemiddelde per jaar van vermogensdelicten en openbare orde) voor adolescenten in de leeftijd 13 t/m 15 jaar.

Type delict	Prevalentie/jaar		
	Jongens	Meisjes	Allen
Expres spullen van de school beschadigd of beklad?	27	27	27
iets anders beklad met pen, stift, een spuitbus of iets anders?	20	16	18
iets uit een winkel gestolen van minder dan 5 euro?	10	9	10
Geld van thuis gestolen (minder dan 5 euro)?	9	7	8
iets op school gestolen van minder dan 5 euro?	9	4	6
iets in brand gestoken of geprobeerd in brand te steken?	8	3	6
Expres iets anders dat niet van jou was beschadigd of vernield?	8	3	5
Expres de school beschadigd?	8	2	5
Expres een auto, vrachtauto, bus of motor beschadigd?	8	1	5
iets gekocht waarvan je dacht dat het gestolen was?	6	2	4
Expres de woning van iemand beschadigd?	5	1	3
Een fiets gestolen?	4	2	3
iets uit een winkel gestolen van meer dan 5 euro?	3	3	3
Geld van thuis gestolen (meer dan 5 euro)?	3	2	3
iets op een andere manier gestolen?	4	1	2
iets verkocht waarvan je dacht dat het gestolen was?	3	0	2
iets uit een auto gestolen?	1	1	1
Ergens ingebroken omdat je iets wilde stelen?	2	0	1
iets op school gestolen van meer dan 5 euro?	1	1	1

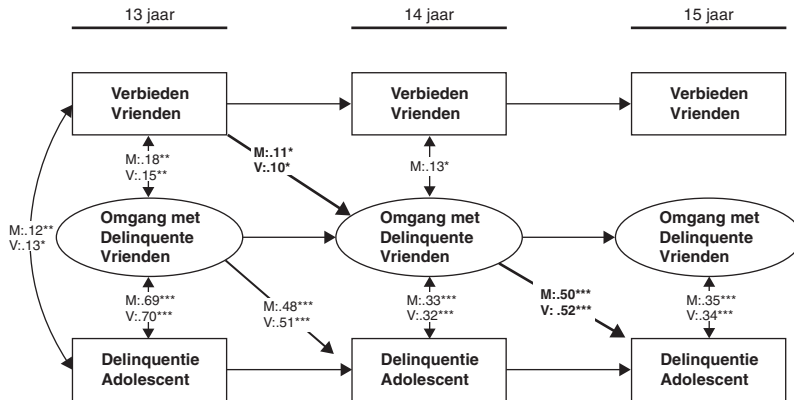
naar delinquentie van adolescenten op vijftienjarige leeftijd, significant in beide modellen. Dit betekent dat jongeren waarvan de vaders of moeders relatief vaker vrienden verboden, een jaar later vaker omgingen met delinquente vrienden. Deze omgang met delinquente vrienden hing vervolgens samen met hogere relatieve niveaus van delinquentie twee jaar later.

Tot slot onderzochten we de mogelijkheid dat deze indirecte effecten zouden kunnen verschillen voor jongens en meisjes, maar hiervoor vonden we geen aanwijzingen ($\Delta\chi^2$ ($n = 497$, $df = 2$) ≤ 2.55 , $p > 0.11$). Dit duidt erop dat de indirecte effecten van verbieden van vrienden door ouders op latere delinquentie, via contact met delinquente vrienden voor jongens en meisjes gelijk zijn.

Discussie

Deze longitudinale studie bij Nederlandse adolescenten onderzocht wat het effect is van het verbieden van ongewenste vriendschappen door ouders. De resultaten tonen

Figuur 2 Structureel Vergelijkingsmodel.

M = Model geschat voor moeders; V = Model geschat voor vaders. Alleen significante effecten zijn getoond. Effecten zijn gestandaardiseerde coëfficiënten, waarbij effecten van 0.10 klein zijn, 0.30 middelgroot en 0.50 groot.

Model fit: $\chi^2 (69) \leq 165.25$; CFI ≥ 0.94 ; TLI ≥ 0.91 and RMSEA ≤ 0.05 .

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$.

dat verbieden van vriendschappen op dertienjarige leeftijd samenhangt met meer contact met delinquente vrienden op veertienjarige leeftijd en indirect met meer kleine delicten, zoals graffiti, winkeldiefstal en vandalisme op vijftienjarige leeftijd. We bespreken hieronder wat deze bevindingen theoretisch en praktisch impliceren.

Theoretische implicaties

Vrienden spelen een belangrijke, maar niet altijd positieve rol tijdens de adolescentie. Met name wanneer adolescenten veel tijd doorbrengen in het gezelschap van delinquente vrienden, bestaat er bijvoorbeeld een verhoogde kans dat adolescenten zelf ook delinquent worden (Moffitt, 1993; Thornberry e.a., 1994). Dit werd ook aangetoond in deze Nederlandse studie en onze bevindingen ondersteunen daarmee de differentiële associatietheorie (Sutherland, 1947), die stelt dat adolescenten door het doorbrengen van tijd met delinquente vrienden worden blootgesteld aan delinquente normen en dat dit proces delinquentie van de adolescenten zelf verhoogt.

De resultaten van deze studie suggereren bovendien dat ouders de omgang met deze vrienden beter niet kunnen verbieden. Het verbieden van ongewenste vriendschappen lijkt adolescenten juist in de handen van delinquente vrienden te drijven. Onze studie is voor zover wij weten de eerste empirische studie die de richting van dit effect over tijd aantoonst. Deze bevindingen sluiten aan bij theoretische perspectieven zoals het ‘stage-environment fit’-perspectief (Fuligni & Eccles, 1993) en bij de theoretische ideeën van Moffitt (1993). Volgens beide perspectieven worden adolescenten die een mismatch ervaren tussen de mate van autonomie die zij zouden willen en de vrijheid die hun ouders hen verlenen, meer aangetrokken door vrienden die delinquent zijn. Door te stelen, roken, en drugs te gebruiken ogen delinquente adolescenten namelijk volwassener, zo stelt Moffitt (1993), en krijgen zij dus een hogere status onder leef-

tijdsgenoten. Bovendien zullen adolescenten die te weinig autonomie kunnen ontplooiën in de gezinscontext, het deviante gedrag van deze vrienden mogelijk imiteren om zo hun eigen status te verhogen. Onze bevindingen suggereren dat als de autonomieontwikkeling in de gezinscontext wordt geremd door strenge regels en verboden, verkeerde vrienden ‘verboden vruchten’ kunnen worden.

Praktische implicaties

Het komt regelmatig voor dat adolescenten uit normaal functionerende gezinnen betrokken raken bij kleine criminaliteit zoals winkeldiefstal of vandalisme (Moffitt, 1993), ook in Nederland (Van der Laan & Blom, 2006). Onze prevalentiecijfers sluiten daarbij aan (in deze studie waren meisjes echter relatief vaker betrokken bij een delict). Het is voor ouders vaak lastig om hiermee om te gaan. Deze studie geeft een mogelijk aanknopingspunt. Dat wil zeggen, de resultaten suggereren in ieder geval wat ouders beter niet kunnen doen, namelijk proberen te verbieden dat hun jongere optrekt met bepaalde ongewenste vrienden. Ondanks dat 98 procent van de ouders in deze studie aangeeft wel eens vrienden te verbieden, suggereren onze resultaten dat dit wellicht juist leidt tot een sterkere oriëntatie op ongewenste en delinquente vrienden. Er zijn andere strategieën bekend die effectiever zouden kunnen zijn in het bijsturen van vriendschappen, zoals het bieden van steun en advies aan de jongere (Mounts, 2001). Deze strategieën ondersteunen bovendien meer de autonomie-ontwikkeling van jongeren.

Beperkingen

Naast sterke kanten als het gebruik van meerdere informanten en een longitudinale opzet die bestudering van de richting van effecten in de loop der tijd mogelijk maakt, heeft onze studie ook enkele beperkingen. Ten eerste zijn er beperkingen aan het onderzoeksdesign. Een longitudinale studie als deze kan inzicht verschaffen in de chronologische volgorde van effecten en zo een indicatie geven van de richting van verbanden, maar het is niet de juiste methode om causaliteit te toetsen. Ten tweede toetsten we in deze studie effecten op groepsniveau. De longitudinale verbanden duiden erop dat jongeren van wie ouders vrienden verbieden, ook meer omgang met delinquente vrienden, en meer delinquentie rapporteren ten opzichte van hun leeftijdgenoten in de studie. De effecten beschrijven geen ontwikkelingsprocessen in individuen, en kunnen dus niet een-op-een worden vertaald naar individuele adolescenten. Ten derde richt deze studie zich op adolescenten in de vroege adolescentie, en de bevindingen zijn mogelijk niet generaliseerbaar naar kinderen op de basisschool of naar de late adolescentie. Ten vierde zijn er andere relevante opvoeddimensies, zoals communicatie, ervaren autonomie, en steun van ouders (Branje, Keijsers, Van Doorn, & Meeus, 2011), en deze hebben we in deze studie buiten beschouwing gelaten. Ten vijfde onderzochten we uitsluitend lichte veelvoorkomende vormen van jeugd delinquentie, zoals graffiti, winkeldiefstal en vandalisme (Van der Laan & Blom, 2006). Gezien de duidelijk verschillende etiologie van kleine criminaliteit en ernstige criminaliteit (Moffitt, 1993) is het aannemelijk dat de effecten van het verbieden van vrienden op latere delinquentie via omgang met delinquente vrienden uitsluitend te vinden zijn bij zich relatief normaal ontwikkelende adolescenten.

Conclusie

Ondanks deze beperkingen biedt deze studie duidelijke aanwijzingen dat het verbieden van ongewenste vrienden averechts zou kunnen uitpakken. De resultaten geven empirische ondersteuning voor het theoretische idee dat verboden vrienden voor adolescenten als verboden vruchten werken en dat het verbieden van omgang met ongewenste vrienden indirect zou kunnen leiden tot meer, en niet minder, kleine criminaliteit bij de adolescenten zelf.

Literatuur

- Asetline, R. H. (1995). A reconsideration of parental and peer influences on adolescent deviance. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 103-121.
- Branje, S., Keijsers, L., Van Doorn, M., & Meeus, W. (2011). Interpersonal and intrapersonal processes in the development of adolescent relationships. In B. Laursen & W. A. Collins (Eds.), *Relationship pathways: From adolescence to young adulthood*. (pp. 257-276). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cole, D. A., & Maxwell, S. E. (2003). Testing mediational models with longitudinal data: Questions and tips in the use of structural equation modeling. *Journal of Abnormal Psychology*, 112, 558-577.
- Dishion, T. J., Nelson, S. E., & Bullock, B. M. (2004). Premature adolescent autonomy: Parent disengagement and deviant peer process in the amplification of problem behaviour. *Journal of Adolescence*, 27, 515-530.
- Elliott, D. S., Huizinga, D., & Ageton, S. S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills: Sage.
- Fulgini, A. J., & Eccles, J. S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology*, 29, 622-632.
- Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E., & Eccles, J. S. (2005). Parents, peers, and problem behavior: A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology*, 41, 401-413.
- Jolliffe, D., Farrington, D. P., Hawkins, J. D., Catalano, R. F., Hill, K. G., & Kosterman, R. (2003). Predictive, concurrent, prospective and retrospective validity of self-reported delinquency. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 13, 179-197.
- Junger-Tas, J., Terlouw, G., & Klein, M. W. (1994). *Delinquent behavior among young people in the western world. First results of the international self-report delinquency study*. Amsterdam: Kugler Publications.
- Keijsers, L., Branje, S. J. T., Van der Valk, I. E., & Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 88-113.
- Keijsers, L., Frijns, T., Branje, S. J. T., & Meeus, W. (2009). Developmental links of adolescent disclosure parental solicitation and control with delinquency: Moderation by parental support. *Developmental Psychology*, 45, 1314-1327.
- Keijsers, L., Branje, S., Hawk, S. T., Schwartz, S. J., Frijns, T., Koot, H. M., e.a. (2012). Forbidden friends as forbidden fruit: Parental supervision of friendships, contact with deviant peers, and adolescent delinquency. *Child Development*, 83, 651-666.
- Kerr, M., Stattin, H., & Pakalniskiene, V. (2008). Parents react to adolescent problem behaviors by worrying more and monitoring less. In M. Kerr, H. Stattin & R. Engels (Eds.), *What can parents do? New insights into the role of parents in adolescent problem behavior*. (pp. 91-112). West Sussex: John Wiley and Sons.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G., & Duckett, E. (1996). Changes in adolescents'

- daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32, 744-754.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Mounts, N. S. (2000). Parental management of adolescent peer relationships: What are its effects on friend selection? In K. Kerns, J. Contreras & A. Neal-Barnett (eds.), *Family and peers: Linking two social worlds* (pp. 167-193). Westport, CT: Praeger.
- Mounts, N. S. (2001). Young adolescents' perceptions of parental management of peer relationships. *Journal of Early Adolescence*, 21, 92-122.
- Osgood, D. W., Wilson, J. K., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Johnston, L. D. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review*, 61, 635-655.
- Selphout, M., Branje, S., & Meeus, W. (2008). The development of delinquency and perceived friendship quality in adolescent best friendship dyads. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 471-485.
- Siennick, S. E., & Osgood, D. W. (2012). Hanging out with which friends? Friendship-level predictors of unstructured and unsupervised socializing in adolescence. *Journal of Research on Adolescence*.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., & Niemiec, C. P. (2009). Should parental prohibition of adolescents' peer relationships be prohibited? *Personal Relationships*, 16, 507-530.
- Sutherland, E. (1947). *Principles of criminology* (4th ed.). Oxford, England: J. B. Lippincott.
- Thornberry, T. P., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Farnworth, M., & Jang, S. J. (1994). Delinquent peers, beliefs, and delinquent behavior: A longitudinal test of interactional theory. *Criminology*, 32, 47-83.
- Van der Laan, A. M., & Blom, M. (2006). *WODC-monitor zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit*. Den Haag: wodc.
- Weerman, F. M., & Smeenk, W. (2005). Peer similarity in delinquency for different types of friends: A comparison using to measurement methods. *Criminology*, 43, 499-524.